Sprievodca licenciami Creative Commons

[nielen] pre autorov monografií z oblasti humanitných a spoločenských vied

Výstup projektu
OPENUK

Riešiteľ projektu
JISC collections

Financovanie
Arts & Humanities Research Council

Sprievodcu posudzovala organizácia
creative commons

Obsah

Niekoľko slov o tomto sprievodcovi 3

O autorských právach a licenciách Creative Commons na Slovensku 6

Otázky o spôsobe publikovania a výbere licencie 18

Otázky týkajúce sa dopadu na oblasť vedy 23

Otázky týkajúce sa licencií a výskumných dát 28

Otázky týkajúce sa odvodených diel a opätovného použitia 36

Otázky týkajúce sa komerčného použitia 39

Otázky o prínose a výhodách 41

FAQ/Časté otázky 43

Záver 45

Niekoľko slov o tomto sprievodcovi

Fotografia „Books – Then and now“ © 2011 Spykster sa sprístupňuje pod licenciou CC BY.

Správa, ktorú v roku 2012 zverejnila pracovná skupina pod vedením profesorky Dame Janet Finchovej (tzv. Finchovej správa), pripravila pôdu pre veľkú zmenu v spôsobe publikovania vedeckých časopisov. Na základe tejto správy organizácia Research Councils UK (RCUK) prepracovala svoju politiku otvoreného prístupu tak, aby časopisecké články založené na výskume, ktoré financuje, boli publikované s otvoreným prístupom. Dôležitou požiadavkou tejto politiky bolo aj to, že všetky publikácie sprístupnené prostredníctvom poplatku za publikovanie, Article Processing Charge[1], (ako jednej z ciest takzvaného „zlatého“ otvoreného prístupu) musia využívať licencie Creative Commons Attribution (známe ako CC BY), ktoré z pohľadu autorských práv určujú spôsob opätovného použitia obsahu. Články zverejnené prostredníctvom auto-archivácie („zelený“ otvorený prístup) musia byť dostupné bez akýchkoľvek obmedzení minimálne na nekomerčné opätovné použitie: v tomto prípade neexistuje požiadavka na konkrétnu licenciu. Následne licencie Creative Commons vyvolali vášnivé diskusie, zmätok i obavy akademikov a vedcov.

[1] **Article Processing Charge** je poplatok, ktorý platí autor (alebo financovateľ výskumu) vydavateľovi. Ten po jeho uhradení okamžite zverejní článok v režime otvoreného prístupu.

Tento sprievodca skúma obavy, ktoré výskumníci, učené spoločnosti a vydavatelia verejne vyjadrili na hodine otázok v Dolnej snemovni a v Snemovni lordov, ako aj obavy, ktoré sformulovali vedci zapojení do projektu OAPEN-UK [Open Access Publishing in European Networks]. Zároveň sme identifikovali najčastejšie otázky a pripravili odpovede, ktoré posudzovali odborníci vrátane expertov zo spoločnosti Creative Commons. Naším cieľom bolo vytvoriť príručku, ktorá by bola relevantná a užitočná pre akademických pracovníkov, ktorí sa denne musia rozhodovať, ako a kde publikovať, preto jej editormi sú aktívni vedci a výskumníci.

[Doplnené do slovenskej verzie: OAPEN, Open Access Publishing in European Networks, bol 30-mesačný cielený projekt, spolufinancovaný EU v rámci jej programu eContentplus-program (2008 – 2010). Cieľom bolo vytvoriť udržateľný model vydávania akademických kníh v humanitných a spoločenských vedách a zlepšiť viditeľnosť a využiteľnosť kvalitného akademického výskumu v Európe. Po ukončení projektu pokračuje OAPEN vo svojich činnostiach ako nadácia – OAPEN Foundation. OAPEN Foundation je nezisková organizácia so sídlom v Holandsku. Venuje sa sprístupňovaniu recenzovaných kníh formou otvoreného prístupu. Má dve platformy: OAPEN Library – centrálny repozitár hosťujúci a sprístupňujúci OA knihy, a v spolupráci s OpenEdition, Directory of Open Access Books (DOAB) – vyhľadávacia služba OA kníh (discovery service). Nadácia spolupracuje s vydavateľmi na vybudovaní kvalitného a overeného súboru kníh s otvoreným prístupom. Tiež poskytuje služby vydavateľom, knižniciam, výskumníkom a financovateľom výskumu v oblasti šírenia, zabezpečenia kvality a digitálneho uchovávania. Viac tu: https://oapen.org/oapen/1891940-organisation, https://www.oapen.org/]

Sprievodca sa primárne venuje téme licencií Creative Commons, nie otvorenému prístupu všeobecne.

Viac informácií o otvorenom prístupe a požiadavkách financovateľov výskumu nájdete na webovej stránke Research Councils UK (RCUK)[2], o otvorených politikách financovateľov výskumu sa dozviete na webových stránkach SHERPA/JULIET[3] a SHERPA/FACT[4].

[2] http://www.rcuk.ac.uk/research/Pages/outputs.aspx
[3] http://www.sherpa.ac.uk/juliet/index.php?la=en
[4] http://www.sherpa.ac.uk/fact/index.php

Publikovanie monografií a OAPEN-UK

Predaj tlačených vedeckých monografií neustále klesá. V rokoch 1980 až 2000 sa znížil priemerný nákup monografií zo strany knižníc v USA z približne 2000 na necelých 200. To sa odzrkadlilo na nižšom počte vydaných exemplárov zo strany vydavateľov, ktorí ich z priemerne 1 000 znížili na približne 200 – 300. Vydávanie monografií bolo vždy chúlostivou záležitosťou, zväčša krížovo dotované z iných oblastí publikovania. Pokračujúci tlak na rozpočet knižníc na nákup kníh v kombinácii s prechodom na elektronické zdroje situáciu ešte zhoršuje. To vyvoláva znepokojenie zo strany vedcov, ktorí sa obávajú, že dôležité akademické publikácie nebudú publikované, pretože nie sú finančne rentabilné, a sú presvedčení, že šírenie výsledkov ich výskumu je tým výrazne obmedzené. Vydavatelia preto experimentujú s rôznymi obchodnými modelmi v snahe oživiť trh s monografiami a podporiť ich šírenie: jedným z takýchto modelov je práve otvorený prístup. OAPEN-UK bol kolaboratívny výskumný projekt, ktorý zhromažďoval fakty a údaje s cieľom pomôcť zúčastneným stranám prijímať kvalifikované rozhodnutia o budúcnosti publikovania vedeckých monografií z oblasti humanitných a spoločenských vied v režime otvoreného prístupu.

Projekt OAPEN-UK financovali Arts and Humanities Research Council (AHRC) a nezisková organizácia Jisc [https://www.jisc.ac.uk/]. Hlavným riešiteľom bol JISC Collections.
[Dopl. do slovenskej verzie: Výskumný projekt sa realizoval 5 rokov, záverečná správa bola uverejnená v roku 2016, pozri tu: https://oapen.fra1.digitaloceanspaces.com/7a65d73f1087444d80807833a320fa36.pdf]

O autorských právach a licenciách Creative Commons na Slovensku

Fotografia „Photocopying photocopies“ © 2009 de Faria sa sprístupňuje pod licenciou CC BY-NC.

Časť „O autorských právach a licenciách Creative Commons na Slovensku“ bola zmenená [vynechané informácie o autorskom práve vo Veľkej Británii) a doplnená o informácie týkajúce sa autorského práva na Slovensku].

Autorské právo[1]

Akademické dielo je zvyčajne chránené autorským zákonom.

Pri tradičných modeloch publikovania monografií a iných predmetov ochrany požaduje vydavateľ od autora buď dočasné alebo trvalé udelenie autorských práv, aby vydavateľ mohol generovať finančný zisk z knihy.

Medzinárodnou ochranou autorských práv sa zaoberá Svetová organizácia duševného vlastníctva (**WIPO**, World Intellectual Property Organization) - organizácia OSN na ochranu priemyselného vlastníctva a práv autorov literárnych a umeleckých diel. Slovensko je **členom** od 1. januára 1993. Základ zmlúv WIPO tvorí Parížsky dohovor o ochrane priemyslového vlastníctva z r. 1883 a Bernský dohovor o ochrane literárnych a umeleckých diel z r. 1886 (ČSR pristúpilo k dohovoru v r. 1921, k parížskemu zneniu Dohovoru z r.1971 pristúpilo ČSSR v roku 1980). Zmluvu WIPO o autorskom práve (WTC), tzv. internetovú zmluvu, ratifikovalo Slovensko v roku 1999 a pre Slovenskú republiku zmluva nadobudla platnosť v r.2002.

Zdroje: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/LSU/?uri=CELEX:22000A0411(01)
https://sk.wikipedia.org/wiki/Bernsk%C3%A1_dohoda_o_ochrane_liter%C3%A1rnych_a_umeleck%C3%BDch_diel
https://sk.wikipedia.org/wiki/Svetov%C3%A1_organiz%C3%A1cia_du%C5%A1evn%C3%A9ho_vlastn%C3%ADctva

Zvyčajne to upravuje licenčná zmluva, ktorú autor podpisuje s vydavateľom, a tá definuje aj ďalšie práva a povinnosti autora i vydavateľa.

Je nevyhnutné, aby autori o zmluve diskutovali s vydavateľmi a sami ovplyvnili to, či budú spokojní nielen s tým, akú licenciu udelili, ale aj s jednotlivými ustanoveniami zmluvy, ktoré definujú, ako môžu a nemôžu s dielom ďalej nakladať.

[Doplnené do slovenskej verzie:
Základným právnym predpisom pre oblasť autorského práva na Slovensku je **Autorský zákon (AZ) – zákon č. 185/2015 Z. z.** v znení neskorších predpisov. Nový autorský zákon je v súlade s právom Európskej únie v oblasti autorského práva (viac informácií o zmenách tu:
https://www.dusevnevlastnictvo.gov.sk/web/guest/novy-autorsky-zakon,
https://www.dusevnevlastnictvo.gov.sk/web/guest/nova-legislativa-eu)

Autorské právo chráni výsledky tvorivej duševnej činnosti autorov (fyzických osôb) - diela, ktoré sú z umeleckej alebo vedeckej oblasti, ako napr. slovesné diela, diela výtvarného umenia, audiovizuálne diela, počítačové programy, tvorivé databázy, atď. Právnická osoba nemôže byť autorom, môže však vykonávať autorské práva ako odvodený subjekt.

Autorské právo patrí predovšetkým autorovi diela (alebo aj dedičovi, pretože majetkové práva sú predmetom dedičstva). Vykonávať autorské práva (majetkové a niektoré osobnostné) môže napr. aj zamestnávateľ.

Autorské právo k dielu vzniká okamihom, keď je dielo objektívne vyjadrené v podobe vnímateľnej zmyslami (§ 16). Vznik autorského práva k dielu nie je podmienený zverejnením ani splnením akýchkoľvek formálnych náležitostí, ako je napríklad registrácia či zaradenie do evidencie.

Podnet na vytvorenie diela môže prísť aj od inej osoby alebo vyplýva priamo z určitého právneho vzťahu autora k inej fyzickej alebo právnickej osobe. Autorský zákon preto rozlišuje aj niektoré osobitné režimy, kedy osobitne upravuje výkon práv k dielu. Ide o:

- zamestnanecké dielo (§ 90)
- dielo na objednávku (§ 91)
- spoločné dielo (§ 92)
- školské dielo (§ 93)

(Viac o zamestnaneckom diele a diele na objednávku tu:
https://www.dusevnevlastnictvo.gov.sk/web/guest/autorske-pravo)

Aké práva má autor?
Autorské právo má dve zložky – vytvorením diela patria autorovi diela **výhradné osobnostné práva** (§ 18) a **výhradné majetkové práva** (§ 19 a § 20).

Základným **osobnostným právom** je právo
- autora na autorstvo k svojmu dielu (autor má právo byť považovaný za autora konkrétneho diela a právo brániť sa proti prisvojeniu si autorstva inou osobou)
- rozhodnúť o zverejnení alebo o nezverejnení svojho diela
- byť označený ako autor a rozhodnúť o spôsobe takéhoto označenia (vlastné meno/pseudonym)
- na nedotknuteľnosť svojho diela (ochranu pred akoukoľvek nedovolenou zmenou alebo iným nedovoleným zásahom do diela)

Osobnostné práva autora sú neprevoditeľné - autor nemôže tieto práva previesť na inú osobu ani sa ich nemôže vzdať. Osobnostné autorské práva smrťou autora zanikajú, ale ani po smrti autora si nikto nesmie prisvojiť jeho autorstvo k dielu.

Autor môže udeliť súhlas používateľovi svojho diela na zásah do svojich osobnostných práv (napr. na to, aby používateľ dielo spracoval sa často vyžaduje aj zásah do diela, t.j. do autorovho osobnostného práva na nedotknuteľnosť diela). Súhlas sa dá vždy odvolať.

Majetkové práva autora:
- právo autora udeliť súhlas na použitie diela (pokiaľ autorský zákon neustanovuje inak), udeľuje sa licenčnou zmluvou
- právo na odmenu za použitie diela (okrem zákonných výnimiek a pri dohode na poskytnutí bezodplatnej licencie)

Majetkové práva autora udelením súhlasu na použitie diela nezanikajú, autor je len povinný strpieť použitie diela inou osobou v rozsahu udeleného súhlasu.

Majetkové práva autora sú neprevoditeľné a nemožno sa ich vzdať. Jedinou možnosťou dispozície je teda udelenie licencie (licenčnou zmluvou). Na rozdiel od osobnostných práv sú však majetkové práva autora predmetom dedičstva.

Ako dlho trvá autorské právo?

Osobnostné práva autora trvajú len počas jeho života a zanikajú smrťou (§ 18 ods. 3). Majetkové práva autora trvajú počas života autora a 70 rokov po jeho smrti (§ 32).

Po uplynutí tejto doby sa dielo stáva voľným dielom (§ 9) (ang. Public domain), čo znamená, že používateľ nie je povinný získať súhlas na použitie diela, ani uhradiť odmenu. Dielo sa však môže stať voľným aj pred uplynutím doby ochrany, a to ak autor nemá dedičov alebo ak dedičia odmietnu dedičstvo prijať.

Autorské právo k databáze

Databázou (§ 130) je súbor navzájom nezávislých diel, údajov alebo iných nezávislých materiálov systematicky alebo metodicky usporiadaných a jednotlivo prístupných elektronickými alebo inými prostriedkami bez ohľadu na formu jeho vyjadrenia. Čiže ide o súbor akýchkoľvek nezávislých prvkov, ktoré možno od seba oddeliť a nie je tým dotknutý ich informačný obsah.

Tvorivá databáza je chránená autorským právom (§ 131 a nasl.). Tvorivou databázou je taký súbor prvkov, ktorého výber a usporiadanie je výsledkom vlastnej duševnej tvorivej činnosti autora. Prvky môžu byť chránené (napr. autorské diela) alebo nechránené (napr. rôzne dáta). Príklady tvorivej databázy: zborník, noviny, časopis, encyklopédia, antológia, pásmo, výstava a pod.

Na netvorivú databázu (*sui generis*) sa vzťahuje **osobitné právo k databáze** (§ 135 a nasl.). Usporiadanie nemusí byť tvorivé, pôvodné. Ide o výhradné majetkové právo zhotoviteľa na ochranu podstatného kvantitatívneho alebo kvalitatívneho vkladu (investície) do získania, overenia alebo prezentácie obsahu databázy – má sa zabrániť extrakcii alebo reutilizácii celej alebo podstatnej časti databázy.

Trvanie osobitného práva k databáze – osobitné právo zhotoviteľa databázy trvá 15 rokov odo dňa jej zhotovenia (§ 139) alebo odo dňa, keď bol umožnený prístup verejnosti k databáze, podľa toho ktorá z týchto skutočností nastala neskôr.

Kolektívna správa práv

Správa práv znamená, že autor alebo iný nositeľ práv si svoje majetkové práva (najmä udeľovanie súhlasu na použitie) nespravuje sám (individuálne), ale prostredníctvom iného subjektu, ktorým je nezávislý subjekt správy alebo organizácia kolektívnej správy.

Kolektívnou správou práv (§ 143) je správa výkonu majetkových práv nositeľov práv (autor, dedič) prostredníctvom organizácie kolektívnej správy na základe zmluvy (dohody) alebo zo zákona. Organizáciou kolektívnej správy je právnická osoba. Autorov a iných nositeľov práv zastupuje najmä vtedy, ak by individuálny výkon autorských práv bol neúčelný alebo nemožný (napr. v prípade verejného prenosu diel a iných predmetov ochrany).

V niektorých oblastiach autorského práva (napr. pri reprografickom rozmnožovaní) zastupuje organizácia kolektívneho práva zo zákona všetkých autorov (§146 Povinne kolektívne spravované práva). Na Slovensku spravuje práva slovenských aj zahraničných autorov a iných nositeľov práv k literárnym, dramatickým, hudobnodramatickým, choreografickým, audiovizuálnym, fotografickým dielam a iným autorská spoločnosť LITA (https://www.lita.sk/).

Na aké spôsoby použitia diela je možné udeliť súhlas (licenciu)?

Dielo je možné užívať (v ne-autorskoprávnom zmysle) alebo používať (v autorskoprávnom zmysle). Kým na užívanie diela – napr. vnímaním (napr. prečítanie knihy, pozretie obrazu) nie je potrebný súhlas autora, na použitie v autorskoprávnom zmysle je zvyčajne potrebné získať súhlas autora.

Použitím diela je najmä:

- spracovanie diela
- spojenie diela s iným dielom
- zaradenie diela do tvorivej databázy
- vyhotovenie rozmnoženiny diela
- verejné rozširovanie originálu diela alebo rozmnoženiny diela
- uvedenie diela na verejnosti

Do úvahy môžu prichádzať aj ďalšie spôsoby použitia, na ktoré je autor oprávnený udeľovať súhlas (licenciu).

V prípade zamestnaneckého diela (§ 90) vykonáva majetkové práva autora k tomuto dielu zo zákona zamestnávateľ, ak nie je dohodnuté inak. To znamená, že zamestnávateľ môže použiť dielo, ako aj udeľovať ďalším osobám súhlas na jeho použitie.

Kedy je možné použiť dielo bez súhlasu autora?
Bez súhlasu autora možno dielo použiť najmä v prípade, ak ide o použitie na základe zákonných licencií (§ 34-57), ktoré predstavujú výnimky a obmedzenia z práva autora na udelenie súhlasu na použitie diela.

Medzi takéto výnimky a obmedzenia patrí napr.: citácia diela (§ 37), karikatúra, paródia, pastiš, použitie diela na informačné účely, použitie diela na vyučovacie účely a pri výskume a iné.

Bez súhlasu autora je tiež možné použiť voľné dielo (§ 9).

Bez súhlasu autora možno použiť dielo aj ďalším prevodom vlastníckeho práva (napr. predajom a darovaním) po tom, ako došlo k vyčerpaniu tohto práva autora. Vďaka tomu môže v EÚ fungovať sekundárny trh, napríklad antikvariáty. Táto výnimka sa však nevzťahuje na e-knihy a iné digitálne rozmnoženiny okrem počítačových programov.

Ako môže autor udeliť inej osobe súhlas na použitie diela?
Pred použitím diela osobou odlišnou od autora je potrebné získať na jeho použitie súhlas autora (pokiaľ nie je možné využiť tzv. zákonnú licenciu). Súhlas autora na použitie diela sa udeľuje licenčnou zmluvou (§ 65 a nasl.).

Licenčná zmluva stanovuje predovšetkým spôsob použitia diela, rozsah licencie, čas, na ktorý autor licenciu udeľuje, alebo spôsob jeho určenia a odmenu alebo spôsob jej určenia, ak sa autor s nadobúdateľom nedohodol na bezodplatnom poskytnutí licencie. Autorský zákon vo svojich ustanoveniach zároveň určuje domnienky, ktoré platia v prípade, ak licenčná zmluva neobsahuje uvedené náležitosti. Výhradná licencia musí mať písomnú formu (Ak autor udelil výhradnú licenciu, nesmie udeliť tretej osobe licenciu na spôsob použitia diela udelený výhradnou licenciou a je povinný, ak nie je v licenčnej zmluve dohodnuté inak, sám sa zdržať použitia diela spôsobom, na ktorý udelil výhradnú licenciu). Licenčná zmluva nemusí byť písomná, ak sa uzatvára ako nevýhradná.

Autor môže ponúknuť udelenie licencie aj jednostranným prejavom vôle smerujúcim voči neurčitým osobám (**§ 76 Verejná licencia**). Licencia je platne udelená v okamihu, keď sa nadobúdateľ podľa nej zachová (určité konanie nadobúdateľa licencie, z ktorého možno vyvodiť jeho súhlas s podmienkami licencie aj bez

vyrozumenia autora). Takáto licencia však môže byť len nevýhradná, bezodplatná a nemožno ju vypovedať.

Týmto spôsobom je umožnené uzatváranie tzv. verejných licencií, ako sú napríklad licencie CC (Creative Commons), GNU, GPL, BSD, EUPL). Ich využitie je dvojaké: každý ich môže aplikovať na svoje vlastné novovytvorené diela, na druhej strane môže každý používať cudzie diela šírené pod týmito licenciami, ak dodrží podmienky, ktoré sa s danou verejnou licenciou spájajú.

Zdroje: https://www.dusevnevlastnictvo.gov.sk/web/guest/autorske-pravo
https://www.lita.sk/co-je-kolektivna-sprava
https://www.dusevnevlastnictvo.gov.sk/web/guest/kolektivna-sprava-prav
http://www.dusevnevlastnictvo.gov.sk/web/guest/osobitne-pravo-k-databaze
Zákon č.185/2015 Z. z. Autorský zákon: https://www.zakonypreludi.sk/zz/2015-185]

Čo je licencia Creative Commons?

Creative Commons (CC) je medzinárodná nezisková organizácia, ktorá vznikla v decembri 2002. Jej cieľom je zlepšiť povedomie o tom, ako môžu používatelia nakladať s publikovaným obsahom. U vedcov sa to týka predovšetkým vedeckých kníh a článkov v časopisoch, ale licencie Creative Commons v zásade využívajú všetci tvorcovia obsahu – napríklad fotografi, hudobníci, umelci, prispievatelia do Wikipédie, či ľudia zhromažďujúci údaje. Organizácia Creative Commons vyvinula právny a spoločenský rámec v podobe licencií, ktoré dopĺňajú autorské práva povolením zdieľania a opätovného použitia zverejneného obsahu za určitých podmienok. Licencia je vyjadrená v troch formách: právne znenie (samotná licencia – Legal Code), skrátený sumár (človekom čitateľná forma – License Deed), ktorý obsahuje základné podmienky licencie, a strojovo čitateľná forma, ktorú môžu počítače analyzovať s cieľom identifikovať kľúčové vlastnosti licencie.

Licencie Creative Commons boli pôvodne vypracované tak, aby boli v súlade s predpismi amerického právneho systému. Licencie Creative Commons sa neustále vyvíjajú.

[Dopl. do slovenskej verzie:
V súčasnosti je dostupná jednotná **medzinárodná verzia 4.0. Licencie CC 4.0** sú univerzálne, neportujú sa (neupravujú sa v rámci národného právneho systému), ich preklad do lokálneho jazyka je len jazykovým prekladom, ktorý má v čo naj-

väčšej miere zodpovedať pôvodnému textu, v tomto prípade textu v anglickom jazyku. Pri používaní diel šírených pod licenciou CC je dôležité venovať pozornosť tomu, o akú verziu licencie ide. Staršie verzie sa môžu od verzie 4.0 odlišovať a navyše sa portovali, t.j. boli preložené a upravené tak, aby boli v súlade s lokálnou legislatívou. Licencie CC patria medzi verejné licencie.]

Verejné licencie sú súčasťou aj slovenského právneho poriadku. V platnom zákone č. 185/2015 Z. z. Autorský zákon v znení neskorších predpisov je použitie verejných licencií uvedené v § 76:

Verejná licencia

(1) Autor môže ponúknuť udelenie licencie aj právnym úkonom smerujúcim voči neurčitým osobám. Konanie, z ktorého možno vyvodiť súhlas s podmienkami licencie, je prijatím takejto ponuky.

(2) Autor môže udeliť nadobúdateľovi licenciu podľa odseku 1 výslovne aj na spôsob použitia diela, ktorý nie je v čase uzavretia licenčnej zmluvy podľa odseku 1 známy.

(3) Licenciu podľa odseku 1 možno udeliť len ako nevýhradnú a bezodplatnú a nemožno ju vypovedať.

(4) Ustanovenia § 19 ods. 1 a 4 a § 65 až 69 sa na licenciu udelenú podľa odseku 1 použijú primerane.

Viac informácií o licenciách CC 4.0 nájdete na stránke Creative Commons: http://creativecommons.org/faq alebo v článku R. Bednárika „Creative Commons 4.0 a možnosti ich využitia" na https://itlib.cvtisr.sk/archiv/2014/4/creative-commons-4.0-a-moznosti-ich-vyuzitia.html?page_id=2785 alebo v texte A. Doktorovej „Verejné licencie Creative Commons" na https://www.sav.sk/journals/uploads/10020938Verejn%C3%A9%20licencie%20Creative%20Commons2.pdf.

Na Slovensku sa problematike licencií Creative Commons venuje Ústav práva duševného vlastníctva a informačných technológií (Trnavská univerzita, právnická fakulta) ako reprezentant Legal Affiliate pre Creative Commons na Slovensku. Viac informácií na stránke http://iuridica.truni.sk/creative-commons]

Na výber je šesť licencií Creative Commons, ako sú uvedené v nasledujúcej tabuľke. Všetky licencie Creative Commons vyžadujú uvedenie zdroja, autora, ktoré sa v názve každej licencie označuje ako „BY".

Označenie licencie	Názov licencie	Čo to znamená pre vás ako autora?
CC BY	Uvedenie Autora Zobraziť skrátený súhrn licencie Zobraziť právne znenie licencie	Najliberálnejšia zo všetkých licencií Creative Commons (okrem licencie CC0 Public Domain Dedication). Umožňuje ostatným rozmnožovať, vytvárať nové verzie, meniť a akokoľvek pracovať s vaším dielom, dokonca aj na komerčné účely, pod podmienkou, že uvedú originálny zdroj, autora, a to, že vo vašom diele vykonali zmeny.
CC BY-SA	Uvedenie Autora – Rovnaké Šírenie Zobraziť skrátený súhrn licencie Zobraziť právne znenie licencie	Podobná ako predchádzajúca, no ďalší používatelia musia nové, odvodené diela sprístupniť za tých istých podmienok. Znamená to, že všetky diela odvodené od toho vášho musia mať rovnakú licenciu, čiže môžu byť použité aj na komerčné účely. Takúto licenciu používa napr. Wikipédia.
CC BY-ND	Uvedenie Autora – Žiadne Odvodené Diela Zobraziť skrátený súhrn licencie Zobraziť právna znenie úprava	Táto licencia umožňuje ďalšie šírenie, komerčné aj nekomerčné, za predpokladu, že dielo je šírené v nezmenenej a úplnej podobe s uvedením autora.
CC BY-NC	Uvedenie autora – Nekomerčné Použitie Zobraziť skrátený súhrn licencie Zobraziť právna znenie úprava	Podobná ako CC BY, ibaže ďalší používatelia nesmú vytvárať nové verzie, meniť, ani akokoľvek pracovať s vaším dielom na komerčné účely. Hoci odvodené diela musia uvádzať autora a môžu byť použité len na nekomerčné účely, nemusia byť šírené pod rovnakou licenciou.
CC BY-NC-SA	Uvedenie autora – Nekomerčné Použitie – Rovnaké Šírenie Zobraziť skrátený súhrn licencie Zobraziť právne znenie licencie	Táto licencia umožňuje ostatným vytvárať nové verzie, meniť a akokoľvek pracovať s vaším dielom len na nekomerčné účely, s uvedením autora a musia byť šírené pod rovnakou licenciou.
CC BY-NC-ND	Uvedenie autora – Nekomerčné Použitie – Žiadne odvodené Diela Zobraziť skrátený súhrn licencie Zobraziť právne znenie licencie	Najreštriktívnejšia zo všetkých šiestich licencií. Umožňuje ďalším používateľom dielo sťahovať a zdieľať len pod podmienkou, že uvedú autora, že nebudú dielo nijako modifikovať a nebudú ho používať na komerčné účely.

Prevzaté z webovej stránky Creative Commons Licences http://creativecommons.org/licences/ dostupné pod licenciou Creative Commons Attribution 3.0. [Dopl.: Informácie na stránke sú čiastočne v slovenskom jazyku.]

Licencie Creative Commons vám ako tvorcovi obsahu umožňujú presne určiť, ako iní používatelia môžu a nemôžu používať vaše dielo. Licencie sú dostatočne flexibilné na to, aby jasne zadefinovali, čo je a čo nie je dovolené. Všetky licencie Creative Commons by mali byť používané v nezmenenej podobe. Môžete si vybrať jednu zo šiestich uvedených, potom však už nesmiete meniť ich znenie.

Organizácia Creative Commons vyvinula nástroj (CC0 Public Domain Dedication[6], [PUBLIC DOMAIN]), pomocou ktorého môžete darovať svoje diela tzv. verejnej doméne. Darovanie sa realizuje prostredníctvom právneho textu (legal code) hosťovaného organizáciou Creative Commons (tak ako sú aj ostatné licencie), ktorým sa vzdávate všetkých autorských práv a súvisiacich práv, napríklad morálnych, k dielu, a to v rozsahu, v akom je možné sa ich vzdať. V takomto prípade ktokoľvek, kto vašu prácu akokoľvek použije, nie je povinný uviesť vás ako autora, hoci citovanie autora sa napriek tomu odporúča. Tento nástroj je možné využiť za určitých okolností, najmä ak ide o dáta.
[*Dopl. do slovenskej verzie*: „CC0 (Creative Commons Zero), skratka označujúca Public Domain Dedication, je označenie, ktoré vyjadruje, že na databázu alebo iný predmet sa nevzťahujú žiadne výlučné práva. Ide primárne o situáciu, keď sa nositeľ vzdá svojich práv. CC0 aplikuje množstvo inštitúcií, z ktorých môžeme menovať British Library, CERN Library, Europeana, Netherlands Government, Európsku komisiu a mnohé ďalšie. Treba však upozorniť, že podľa slovenského právneho poriadku sa nemožno vzdať autorských práv. V tých prípadoch, keď obsah databázy tvoria autorské diela, alebo keď je štruktúra data bázy chránená autorským právom, nie je aplikácia CC0 v slovenských podmienkach vhodná.“[7] Okrem nástroja CC0 („CC Zero“) existuje aj nástroj Public Domain Mark (PDM) [PUBLIC DOMAIN], používa sa na označenie diel, ktorých používanie už nie je obmedzované autorskými právami – podľa slovenského autorského zákona tomu zodpovedá pojem voľné dielo].

[6] Viac informácií o CC0 nájdete na http://creativecommons.org/about/cc0
[7] ADAMOVÁ, Zuzana, Prečo a ako licencovať otvorené dáta [online], [cit. 2021-04-09], Alvaria. Dostupné z: https://www.alvaria.sk/licencovanie-otvorenych-dat/]

Ako správne uvádzať licenciu

Celá časť „Ako správne uvádzať licenciu" je doplnená len do slovenskej verzie
Pri **výbere licencií Creative Commons môžete použiť nástroj**
https://creativecommons.org/choose/ alebo
https://creativecommons.org/choose/?lang=sk

Podľa výberu odpovedí na dve otázky vám nástroj automaticky navrhne vhodnú licenciu. Slovenský jazyk je zatiaľ implementovaný len čiastočne (k 11/2020), ale na stránke Creative Commons je dostupná verzia v českom jazyku:
https://creativecommons.org/choose/?lang=cs

Piktogramy (obrázky licencií CC) nájdete tu:
https://creativecommons.org/about/downloads/

Podrobnejšie informácie **ako správne označiť diela sprístupnené pod licenciami Creative Commons** nájdete tu: https://wiki.creativecommons.org/wiki/Marking_your_work_with_a_CC_license#Marking_Specific_Media

Podrobnejšie informácie **ako správne uvádzať autora, zdroj a zmeny v diele** nájdete tu: https://wiki.creativecommons.org/wiki/best_practices_for_attribution

Sú licencie Creative Commons alternatívou k autorským právam?

Je dôležité uvedomiť si, že licencie Creative Commons nie sú alternatívou k autorským právam. V skutočnosti sú nadstavbou autorských práv a platia rovnako ako autorské práva na dielo. Vám ako autorovi umožňujú určiť podmienky opätovného použitia vášho diela, ktoré najlepšie vyhovujú vašim potrebám, a pritom zabezpečiť, aby ste boli uvádzaný ako jeho autor.

Všetky licencie Creative Commons vám zároveň umožňujú zachovanie morálnych práv (pozri nižšie) na vaše dielo.

Prečo sa licencie Creative Commons spájajú s otvoreným prístupom a prečo sa uprednostňuje licencia CC BY?

Cieľom otvoreného prístupu je sprístupniť vedecké publikácie komukoľvek na čítanie a opätovné použitie. Licencie Creative Commons sa používajú vďaka tomu, že ponúkajú medzinárodne zavedenú právnu štruktúru, ktorá je v súlade s cieľmi

otvoreného prístupu. Vydavatelia vedeckej literatúry s otvoreným prístupom v oblasti prírodných vied ako napríklad PLOS používajú licencie CC BY na šírenie recenzovaných článkov už niekoľko rokov a Budapeštianska iniciatíva otvoreného prístupu[8] – kľúčový faktor vývoja otvoreného prístupu v Európe – odporučila CC BY ako preferovanú licenciu na publikovanie s otvoreným prístupom.

[8] Viac informácií o Budapeštianskej iniciatíve otvoreného prístupu nájdete na: http://www.budapestopenaccessinitiative.org/

Ako je uvedené v Tabuľke 1, CC BY je najliberálnejšou licenciou Creative Commons, ktorá umožňuje zdieľanie, opätovné komerčné použitie a úpravy, pod podmienkou, že pôvodný autor je riadne uvedený, a skutočnosť, že v pôvodnom diele boli urobené zmeny, je jasne deklarovaná. Jej zástancovia tvrdia, že dáva používateľom maximálny stupeň flexibility a umožňuje (okrem iného) komerčným spoločnostiam využívať takto zverejnené výsledky výskumu, a tým potenciálne podporovať inovácie a hospodársky rast.

Otázky o spôsobe publikovania a výbere licencie

Fotografia „Spider web“ © 2008 Andrea Kirkby sa sprístupňuje pod licenciou CC BY-NC.

Ako mám publikovať pod licenciami Creative Commons?

Ak chcete pre svoju knihu použiť licenciu Creative Commons, prediskutujte to so svojím vydavateľom a dohodnite si vhodnú zmluvu. To, aké autorské práva a pravidlá auto-archivácie majú rôzni vydavatelia, zistíte napríklad na stránke SHERPA/RoMEO[9]. Aj keď mnohí vydavatelia zatiaľ licencie Creative Commons neponúkajú vyslovene ako možnosť pre publikovanie monografií, nebojte sa prediskutovať licenčné podmienky zverejnenia vášho diela priamo s vydavateľom.

[9] SHERPA/RoMEO je užitočný zdroj dostupný na webovej stránke: http://www.sherpa.ac.uk/romeo/. Odporúčame aj SHERPA/FACT – nástroj na dosiahnutie dohody medzi financovateľmi výskumu a autormi a SHERPA/JULIET – politiky otvoreného prístupu jednotlivých financovateľov výskumu.

Existujú aj iné licencie, ktoré vydavatelia môžu použiť na poskytnutie otvoreného prístupu?

Áno, niektorí vydavatelia vytvorili na poskytovanie otvoreného prístupu svoje vlastné licencie.

Čo ak mi vydavateľ neponúkne možnosť použiť licenciu Creative Commons?

Mnoho vydavateľov monografií zatiaľ možnosť Creative Commons neponúka. Prechod na obchodný model s otvoreným prístupom je pre vydavateľov výzvou a mnoho – najmä menších a špecializovaných vydavateľov – zatiaľ nenašlo vhodný spôsob, ako to urobiť.

Prestíž vydavateľa a jeho schopnosť osloviť cieľové publikum by preto nemali byť jediné faktory, ktoré by ste pri výbere vydavateľa vašej monografie mali brať do úvahy. Ak vydavateľ licencie Creative Commons neponúka a nie je ochotný garantovať vám práva, ktoré si na svoje dielo chcete ponechať, nájdite si iného vydavateľa – hoci to neznie ako atraktívna alternatíva. Ak ste však schopní dohodnúť sa s vydavateľom, že po určitom čase vám autorské práva vráti, alebo ak vám zmluva po určitom čase umožní nakladať s monografiou vo väčšom rozsahu, po uplynutí tejto lehoty budete môcť knihu sprístupniť pod licenciou Creative Commons. Dôležité je zistiť si aj to, či vám vydavateľ umožní sprístupniť rukopis knihy napríklad prostredníctvom inštitucionálneho repozitára s využitím licencie Creative Commons.

Kto je držiteľom autorských práv na publikáciu zverejnenú pod licenciou Creative Commons?

Pri licenciách Creative Commons zostávajú autorské práva držiteľovi licencie (spravidla je ním autor, pokiaľ vydavateľovi neudelil právo na výkon autorských práv). Vydavatelia, ktorí pracujú s licenciami Creative Commons, zvyčajne nežiadajú autorov, aby im previedli autorské práva, môžu však od autora žiadať udelenie licencie na publikovanie a právo identifikovať sa na základe licencie Creative Commons ako pôvodný vydavateľ. Prirodzene, rovnako ako pri iných aspektoch publikovania, toto všetko je predmetom dohody medzi vydavateľom a autorom, a nie je dôvod na to, aby autor nepreviedol autorské práva na vydavateľa pod podmienkou, že jeho dielo bude následne licencované prostredníctvom Creative Commons.

Môžem po zverejnení diela zmeniť názor na používanie licencie Creative Commons?

Po zverejnení diela pod licenciou Creative Commons nemôžete brániť jeho použitiu v súlade s podmienkami tejto licencie.

Licencie Creative Commons sú neodvolateľné po dobu platnosti príslušných autorských práv. Nie ste však povinní pokračovať v zverejňovaní diela s licenciou Creative Commons online a tento spôsob sprístupňovania môžete kedykoľvek ukončiť. Dielo môžete sprístupniť za iných podmienok, pretože ste vlastníkom autorských práv a licencie Creative Commons sú nevýlučné.

Rovnako môžete zrušiť existujúce podmienky alebo udeliť ďalšie povolenia, ktoré nepokrýva licencia Creative Commons, ktorú ste použili na zverejnenie diela. Príklad: ak ste použili licenciu Creative Commons s klauzulou na nekomerčné účely a kontaktuje vás vydavateľ, ktorý chce zahrnúť vašu kapitolu do editovanej vedeckej knihy, ktorá sa bude predávať, a teda generovať zisk, môžete mu to povoliť. Najlepší spôsob, ako to urobiť, je použiť protokol CC+ (môže sa použiť s ktoroukoľvek licenciou). CC+ je protokol, ktorý poskytuje používateľom jednoduchý spôsob, ako požadovať alebo dohodnúť práva nad rámec tých, ktoré poskytuje konkrétna licencia Creative Commons. V inými slovami, vždy môžete udeliť viac práv, ako ste poskytli prostredníctvom licencie, ktorú ste použili pri zverejnení diela, nemôžete ich však obmedziť. [*Dopl. do slovenskej verzie:* Protokol CC+ nie je samostatná licencia. Ide o rozšírenie CC licencie využívané autormi, ktorí hľadajú spôsob, ako poskytnúť bezplatné sprístupnenie svojho diela verejnosti ale zároveň získať honorár za svoje dielo. Protokol CC+ umožňuje sprístupnenie diela s podmienkou ShareAlike/Rovnaké Šírenie so samostatnou dohodou (CC+) pre tých, ktorí nechcú sprístupniť odvodené dielo pod rovnakou licenciou. Protokol CC+ a jeho symbol sa môže použiť iba na dielo sprístupnené pod štandardnou CC licenciou, ktorej podmienky sa nemenia/neupravujú, symbol plus (+) znamená, že platia rovnaké podmienky, plus sa pridávajú ďalšie povolenia. Použite CC+, t.j. ďalších povolení, musí byť stanovené v samostatnom dokumente alebo zdroji, oficiálne právne znenie (legal code) sa nesmie nijako meniť. Viac informácií o protokole CC+ a jeho aplikácií nájdete tu https://wiki.creativecommons.org/wiki/CCPlus alebo https://wiki.creativecommons.org/images/1/13/Cc_plus_cc_zero_pr.pdf]

Môžem svoju knihu predávať, aj keď bola publikovaná pod licenciou Creative Commons?

Áno, knihu môžete predávať, aj keď je publikovaná pod licenciou CC BY. Závisí to od obchodného modelu vášho vydavateľa. PDF verzie bývajú zvyčajne sprístupnené zdarma, zatiaľ čo za tlačenú a ďalšie elektronické verzie knihy si vydavateľ účtuje

poplatky, hoci niektorí vydavatelia sprístupňujú zdarma aj e-knihy a predávajú len tlačenú verziu, napríklad Palgrave Open[10].

Ak na svoje dielo udelíte nekomerčnú licenciu Creative Commons (NC), váš vydavateľ bude môcť knihu vo vašom mene predávať len pod podmienkou, že sa rozhodnete udeliť mu povolenie na komerčný predaj.

[10] Viac informácií o Palgrave Open nájdete na webovej stránke: http://www.palgrave.com/open/

Bude moja kniha stále dostupná v tlačenej podobe, ak bude publikovaná pod licenciou Creative Commons?

To závisí od vášho vydavateľa a od toho, na čom ste sa pri rokovaniach pred podpísaním zmluvy dohodli. Ako sme už spomínali, niektorí vydavatelia pri podpore svojho podnikania uprednostňujú predaj tlačených verzií knihy s otvoreným prístupom. Niektorí zasa prechádzajú na možnosť tzv. tlače na požiadanie, to by ale nemalo mať vplyv na dostupnosť tlačenej knihy prostredníctvom tretích strán ako napríklad Amazon.

Dostanem za knihu s licenciou Creative Commons honorár?

To závisí od dohody medzi vami a vydavateľom, v zásade však neexistuje dôvod, prečo by ste nemali dostávať autorské honoráre za predaj knihy publikovanej pod licenciou Creative Commons. Avšak vo väčšine modelov s otvoreným prístupom sa autorské honoráre nevyplácajú.

Pilotný výskum, ktorý bol uskutočnený v rámci projektu OAPEN-UK, ukázal, že pre autorov, ktorí sa snažia publikovať svoje dielo, sa otázka honoráru javí ako relatívne nedôležitá. Za oveľa významnejšiu považujú otázku reputácie a prestíže, ktoré úzko súvisia s propagáciou a možnosťou získať za svoju prácu ocenenie. Ak si myslíte, že vaša kniha by mala byť honorovaná, otvorte túto problematiku pri rokovaniach s vydavateľom.

Ak publikujem knihu v otvorenom prístupe s licenciou Creative Commons, prejde recenzným konaním?

Publikovanie v otvorenom prístupe, s licenciou Creative Commons alebo bez nej, nemá žiadny vplyv na proces recenzného hodnotenia. Renomovaní vydavatelia využívajúci licencie Creative Commons aj uznávaní open access vydavatelia dodržiavajú tradičné vydavateľské postupy, a tie zahŕňajú aj recenzné konanie.

Ak recenzný proces nie je súčasťou procesu posudzovania rukopisu, autor má možnosť nájsť si iného vydavateľa.

Myslel som si, že zámerom Creative Commons je poskytnúť autorom flexibilitu: prečo som teda nútený použiť licenciu Creative Commons, s ktorou nesúhlasím?

Financujúce agentúry sú oprávnené stanoviť takéto pravidlo ako podmienku financovania rovnako ako vydavatelia ako podmienku publikovania. Pri ponuke financovania sa vedci môžu rozhodnúť, či tieto podmienky akceptujú, a ak s nimi nesúhlasia, môžu financovanie teoreticky odmietnuť.

Ak sa veľkí financovatelia rozhodnú podporovať licencie Creative Commons, vedci, ktorí ich používať nechcú, nemajú veľmi na výber. V konečnom dôsledku je to financovateľ, kto v podmienkach zmluvy rozhoduje o tom, ako majú byť dostupné výsledky jeho investície.

Pri práci na projekte OAPEN-UK sme zistili, že mnohí vedci majú pocit, že ich vysoký vklad do napísania knihy ich oprávňuje rokovať s financovateľom výskumu o licenčných podmienkach. To je niečo, čo vedci a ich zástupcovia stále majú možnosť zvážiť, lebo nie všetci financovatelia výskumu vyžadujú pre knihy otvorený prístup.

Ako môžem zdieľať knihu, ktorá bola publikovaná pod licenciou Creative Commons?

Máte veľa možností, ako zdieľať knihu, ktorá bola zverejnená pod licenciou Creative Commons. Váš vydavateľ ju s veľkou pravdepodobnosťou sprístupní na svojej webovej stránke a prostredníctvom tretích strán, takže sa zobrazí v katalógoch knižníc a v discovery systémoch ako sú Summon, Primo, či Google Books. Sprístupniť ju môže aj prostredníctvom špecializovaného agregátora kníh s otvoreným prístupom, napríklad OAPEN library[11], čo je kolekcia kníh s otvoreným prístupom z celej Európy, alebo Directory of Open Access Books (DOAB)[12], katalóg recenzovaných kníh s otvoreným prístupom. Licencia Creative Commons umožní aj sprístupnenie knihy v univerzitnom alebo predmetovom [tematickom] repozitári.

[11] OAPEN Library je centrálna platforma, ktorá obsahuje voľne dostupné akademické knihy predovšetkým z oblasti humanitných a spoločenských vied. http://www.oapen.org/home

[12] Primárnym cieľom DOAB je zvýšiť vyhľadateľnosť recenzovaných kníh s otvoreným prístupom. Na jednom mieste je možné zistiť aj to, ktorý vydavateľ ponúka možnosť otvoreného prístupu pri publikovaní kníh. http://www.doabooks.org/

Otázky týkajúce sa dopadu na oblasť vedy

Fotografia „Dominos“ © 2010 koocbor sa sprístupňuje pod licenciou CC BY-SA.

Znepokojuje ma zachovanie práv tretích strán: čo v prípade, že sa mi nepodarí získať povolenie na zverejnenie textu alebo obrázkov vo svojej knihe pod licenciou Creative Commons?

Niektorí výskumníci to považujú za problém, ktorý sa týka len vedcov z oblasti humanitných a spoločenských vied, keďže tí používajú aj obrázky a texty vo vlastníctve tretích strán, ktoré si v prvom rade chránia vlastné obchodné záujmy. Tejto výzve čelia open access vydavatelia už dlhší čas. Ak chce vedec použiť graf alebo diagram z článku, ktorý nebol zverejnený v otvorenom prístupe, musí získať povolenie od osoby, najčastejšie vydavateľa, ktorá je držiteľom práv.

Je dôležité uvedomiť si, že licencia Creative Commons sa vzťahuje iba na nové poznatky, keďže autor môže udeliť licenciu len svoju vlastnú prácu, nie prácu iných. Obsah tretích strán je preto z rozsahu pôsobnosti licencií Creative Commons vylúčený. Ak aj autor zahrnie do svojho diela obsah tretej strany, napríklad obrázok pod licenciou CC BY, tento je vylúčený z licencie Creative Commons, ktorú autor uplatňuje na svoje dielo. Je to preto, že na obrázok bola zo strany jej zhotoviteľa udelená samostatná licencia Creative Commons. Preto všetok obsah

tretích strán vrátane obsahu, ktorý má autor povolené použiť v monografii publikovanej pod licenciou Creative Commons, musí byť zreteľne označený – podobným spôsobom ako v tradičnej monografii, kde sa tiež priznáva autorstvo obsahu tretích strán.

Označenie autorom zaručuje, že používatelia pochopia rozdielne licenčné podmienky, ktoré sa vzťahujú na obsah tretej strany. Ilustruje to príklad z Creative Commons wiki:

Príklad označenia vášho diela:
Ak nie je uvedené inak, tento blog © 2009 Greg Grossmeier sa sprístupňuje po licenciou Creative Commons Attribution-ShareAlike: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/.
Príklad označenia inak licencovaného prvku:
Fotografia X © 2009 Jane Park sa sprístupňuje po licenciou Creative Commons Attribution-Noncommercial: http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/.

Jasné označenie takýchto vylúčených prvkov a uvedenie podmienok, za ktorých je sprístupnený obsah tretích strán, znamená, že každý, kto opakovane použije tento obsah bez súhlasu pôvodného držiteľa práv, môže porušovať autorské práva tretích strán, dokonca aj v prípade, že tento obsah získal z publikácie s otvoreným prístupom.

Toto opatrenie do istej miery chráni tretie strany, nemusí však odstrániť všetky riziká. Cieľom otvoreného prístupu je zabezpečiť, aby čo najviac používateľov malo možnosť čítať a opätovne používať vedecké publikácie. Takže aj keď takéto vylúčenia môžu zabezpečiť ochranu obsahu tretích strán, tretie strany ako držitelia práv môžu potenciálne väčšie publikum zároveň vnímať ako viac príležitostí na nezákonné použitie. Tretie strany sa môžu obávať aj toho, že zahrnutie ich obsahu do takýchto publikácií im môže narušiť obchodný model/zdroje príjmov. Napríklad básnik nemusí dať povolenie na publikovanie svojej básne, ak sa obáva, že jeho zbierku si potom kúpi menej zákazníkov, toto je však skôr otázka pre otvorený prístup než pre Creative Commons. To, že širšie sprístupnenie obsahu, ako sú napr. básne, zníži predaj poézie, nie je , práve naopak, efekt by mohol byť úplne opačný. Rozhodnutie, či povolí zverejnenie svojho diela v takejto publikácii, je však na držiteľovi práv. Niektoré z týchto obáv reálne evidujeme najmä v súvislosti s tradičnými vydavateľskými obchodnými modelmi – príkladom je neochota niektorých tretích strán ako držiteľov práv povoliť použitie ich obsahu v e-knihách.

Ak sa vám nepodarí získať súhlas od držiteľov práv na zahrnutie obsahu do publikácie s licenciou Creative Commons, musíte si buď zvoliť inú licenciu alebo si vybrať iný obsah. Opäť vidíme, že táto situácia sa nijako nelíši od súčasnej praxe s nakladaním obsahu tretích strán v tradičnom publikovaní.

Mám určité etické obavy týkajúce sa dát, ktoré som získal od ľudí a ktoré chcem zverejniť v knihe pod licenciou Creative Commons: ako to mám vyriešiť?
Niektorí vedci v oblasti humanitných a spoločenských vied pracujú s ľudskými subjektami. Dohoda o súhlase s týmito účastníkmi výskumu môže obsahovať povolenie publikovať výsledky výskumu, nie však povolenie umožniť iným ich opätovné použitie, alebo opätovnú analýzu údajov, ktoré následne zverejnia vo svojich publikáciách.

Otázka opätovného použitia týchto údajov je podobná ako pri použití obsahu tretích strán a je možné riešiť ju rovnakým postupom (popísaným vyššie). Umožniť iným opätovnú analýzu údajov je už o niečo zložitejšie, najmä v mnohých prípadoch je ťažké oddeliť údaje a analýzy v humanitných a spoločenských vedách. Toto však opäť nie je otázka pre otvorený prístup alebo licencie Creative Commons, pretože v prípade tlačenej knihy nič nebráni ostatným opätovne analyzovať obsiahnuté údaje. Ak skutočne existujú etické obavy súvisiace s použitím týchto údajov, potom by zrejme nemali byť týmto spôsobom zverejňované, bez ohľadu na licenciu či médium.

Nepodporí používanie licencií Creative Commons plagiátorstvo?
V prvom rade je potrebné konštatovať, že plagiátorstvo je skôr otázkou akademickej etiky než zákona. Má určitý presah smerom k autorským právam, ale obsah je možné plagizovať bez ohľadu na to, ako je licencovaný, dokonca aj po vypršaní platnosti autorských práv. Navyše sankcie za plagiátorstvo sa na akademickej pôde zvyčajne realizujú na úrovni inštitúcií a prostredníctvom rozhodnutí o ukončení pracovného pomeru, a nie súdnou cestou.

Účelom licencií Creative Commons je umožniť držiteľom autorských práv sprístupniť svoje diela verejnosti za podmienok uvedených vo vybranej licencii. Všetky licencie Creative Commons vyžadujú uvedenie pôvodného autora, čo znamená, že akékoľvek plagiátorské použitie je neprijateľné; neuvedenie autora

sa teda považuje za porušenie autorských práv. Autor môže vyžadovať aj to, aby používatelia citovali pôvodného vydavateľ diela. Používatelia tak musia uvádzať aj odkaz na pôvodnú verziu diela, ak ho autor sprístupnil – o to ľahšie je potom rozpoznať zmeny vykonané v diele.

http://wiki.creativecommons.org/FAQ

Podobne ako v prípade vyššie uvádzaných práv tretích strán, problém plagiátorstva súvisí skôr s výkonom autorských práv než s ich ochranou. Plagiátorstvo naďalej zostáva vážnym problémom akademického neetického správania (academic misconduct). Mení sa však to, že knihu môže odrazu vidieť oveľa viac ľudí, pretože je distribuovaná v omnoho širšom rozsahu. Preto sa natíska predstava, že potenciálna skupina „plagiátorov" je oveľa väčšia. Ak však dôjde k plagiátorstvu, autor má plné právo vymáhať sankcie.

Tento problém nie je nový a týka sa všetkých foriem publikovania, nie špecificky publikovania pod licenciami Creative Commons. Pozitívne je aj to, že ak je dielo sprístupňované v režime otvoreného prístupu, o to ľahšie je možné prípadné plagiátorstvo zistiť. Potrebné je tiež poznamenať, že doposiaľ neexistujú dôkazy, že by otvorený prístup viedol k zvýšeniu plagiátorstva.

Môžem súdne žalovať porušenie licencie Creative Commons?

Webová stránka Creative Commons hovorí jasne[14] – licencie Creative Commons sú vytvorené tak, aby boli vykonateľné na celom svete, a boli potvrdené súdmi v rôznych jurisdikciách. Podľa skúseností spoločností Creative Commons neboli licencie nikdy vyhlásené za nevymáhateľné alebo neplatné[15].

[14] Viac informácií nájdete na sekcii FAQ http://wiki.creativecommons.org/Frequently_Asked_Questions#Are_Creative_Commons_licenses_enforceable_in_a_court_of_law.3F alebo
[15] v databáze judikatúry http://wiki.creativecommons.org/Case_Law

Nie sú tieto princípy a mechanizmy relevantnejšie skôr pre prírodné než pre humanitné či spoločenské vedy?

Hoci licencie Creative Commons sa využívajú predovšetkým v oblasti vedeckého publikovania s otvoreným prístupom, boli vytvorené tak, aby mali oveľa širšie pokrytie vrátane dát, databáz, fotografií a písaného slova bez ohľadu na vednú disciplínu.

To, že niektorí financovatelia výskumu vyžadujú používanie konkrétneho typu licencie na obsah s otvoreným prístupom, má značné výhody, a v neposlednom rade podporuje interdisciplinárnu spoluprácu.

Ak čítam knihu, ktorá bola publikovaná pod licenciou Creative Commons, ako zistím, či čítam pôvodnú verziu autora a nie tú, ktorú zmenil a sprístupnil iný používateľ?

Akékoľvek upravené alebo odvodené diela s licenciou Creative Commons musia jasne uviesť, že nejde o pôvodné dielo. Musia tiež obsahovať odkaz/link na pôvodné dielo (pokiaľ autor nepožiadal o odstránenie odkazu alebo ho nedodal). Podľa toho viete zistiť, či čítate pôvodnú verziu alebo verziu, ktorá bola zmenená. Organizácie ako napríklad CrossRef hľadajú spôsoby, ako pomôcť výskumníkom zistiť, ktorú verziu publikácie s otvoreným prístupom používajú.

Otázky týkajúce sa licencií a výskumných dát

Celá časť „Otázky týkajúce sa licencií a výskumných dát" je doplnená len do slovenskej verzie.

Akú licenciu mám použiť na výskumné dáta?

Použitie licencie závisí od toho, aké práva sa vzťahujú na dáta.

- Ak sa vaše dáta dajú kvalifikovať ako dielo (softvér alebo literárne dielo ako článok v časopise), najlepšou možnosťou je licencia neziskovej organizácie Creative Commons, a to licencia CC BY 4.0. (Tabuľka 1 - CC BY, Uvedenie Autora). Použitie licencie s prvkom Rovnaké šírenie (ShareAlike) je tiež kompatibilné s otvoreným prístupom. Použitiu licencie Nekomerčné Použitie (Non-commercial) sa treba vyhnúť, pretože nie je v súlade s otvoreným prístupom. Použitie licencie Žiadne Odvodené Diela (Non-derivative) je problematické a treba sa mu vyhnúť, obzvlášť, ak si neuvedomujeme, čo presne robíme. Navyše táto licencie nemusí byť kompatibilná s otvoreným prístupom.
- Ak vaše výskumné dáta prestavuje dátový súbor (neštruktúrované dáta, ktoré nespĺňajú definíciu databázy] alebo databáza, najlepšou možnosťou je zvyčajne licencia CC0 (pozri časť „O autorských právach a licenciách Creative Commons na Slovensku \ CC0 Public Domain Dedication"), ktorou sa vzdáte svojich práv v najväčšom možnom rozsahu, ako to umožňujú príslušné zákony (na Slovensku je to autorský zákon, pozri časť „O autorských právach a licenciách Creative Commons na Slovensku \ Autorské právo k databáze). (zdroj: https://www.openaire.eu/how-do-i-license-my-research-data)

Ako aplikovať licencie na výskumné dáta?

Licencie nie sú automatické. Vlastník dát chránených právami musí jednoznačne vyjadriť, že na dáta sa vzťahuje licencia. Ak ukladáte dáta v repozitároch, tieto vám môžu pomôcť vybrať vhodnú licenciu. Aplikovanie licencie sa môže realizovať niekoľkými spôsobmi:

- zvolením licencie pri nahratí dát do repozitára,
- odkazom na licenciu na vstupnej stránke (landing page) alebo hosťujúcom sídle (host site)
- pripojením licencie k metadátam výskumných dát
- vytvorenie súboru README pre dáta

Ak použijete štandardné licencie Creative Commons, na ich stránke nájdete nástroj, ktorý vám pomôže vybrať a pripojiť licenciu (https://creativecommons.org/choose/?lang=sk).
(zdroj: https://www.openaire.eu/how-do-i-license-my-research-data)

Ako zaistím, aby ma iní používatelia citovali ako autora/zdroj môjho výskumu?
Ak začleníte do svojho výskumu citačné údaje ktoré iní používatelia môžu kopírovať a vložiť do svojho materiálu, pomôžete im tak uviesť vás ako autora a vyjadriť uznanie (credit) za vašu prácu. Ak sprístupňujete svoje dáta pod licenciou CC BY, vyhradzujte si právo byť uvedený ako autor. Ale odporúčame, aby ste takto urobili, len ak ide o článok v časopise, fotografiu, alebo pieseň. Ak vytvárate chránenú databázu, zrejme najlepšou možnosťou je licencia CC0. Stále môžete požiadať o uvedenie autorstva, ale nepôjde o zákonnú požiadavku, ale prosbu „prosím, aby ste ma uviedli ako autora dát („please, attribute my data") tak, ako je to bežné podľa kódexov etického vedeckého správania.
(zdroj: https://www.openaire.eu/how-do-i-license-my-research-data)

Chcel by som, aby ma iní uvádzali ako autora, keď použijú môj dátový súbor. Nemám preto použiť licenciu CC BY?
Odporúčame nepoužívať licenciu CC BY na dáta. Hoci uvedenie autora je skutočne dôležité, použitie licencie CC BY môže byť ťažko právne vymáhateľné, ak prácu nechráni žiadne autorské právo či právo sui generis (sui generis databáza je netvorivá databáza chránená osobitným právom k databáze, príkladom netvorivej databázy je napr. telefónny zoznam, pozri tu: https://www.dusevnevlastnictvo.gov.sk/web/guest/osobitne-pravo-k-databaze, par. 135 Osobitné právo k databáze, Autorský zákon). Použitím licencie CC BY komunikujte smerom k verejnosti nesprávnu informáciu, keďže požadujete uvedenie autorstva za niečo, o čom zákon hovorí, že nepodlieha autorskému právu.

Lepším riešení je použiť licenciu CC0 a jednoducho požiadať o uznanie za prácu („ask for credit"), ako vyžadovať, aby vás uviedli ako autora („require attribution"), a uviesť citačné údaje pre daný dátový súbor, ktoré sa jednoducho môžu kopírovať a vložiť. Takáto žiadosť je bežná podľa kódexov etického vedeckého správania.
(zdroj: https://www.openaire.eu/how-do-i-license-my-research-data)

Nesúhlasím s tým, aby iní používatelia použili môj výskum na komerčné účely. Mal by som použiť nekomerčnú licenciu na svoj dátový súbor?
Odporúčame nepoužiť nekomerčnú licenciu. Určiť hranicu medzi komerčným a nekomerčným použitím môže byť problematické. Ak napríklad sprístupnite svoj súbor dát pod nekomerčnou licenciou, jednoznačne to znemožní nejakej organizácii predávať váš súbor dát s cieľom zisku. Ale tiež to môže zabrániť iným výskumníkom použiť daný súbor v ich výskume, ak ho majú v úmysle nakoniec publikovať. A to preto, že väčšina vedeckých časopisov funguje na komerčnej báze a účtuje poplatky za prístup k obsahu, čo sa dá kvalifikovať ako „komerčné". Použitím nekomerčnej licencie môžete zabrániť výskumníkom využiť vaše dáta v práci určenej na publikovanie, čo môže následne ovplyvniť šírenie, uznanie a dopad vášho súboru dát. A celkom určite to NIE JE otvorený prístup.
(zdroj: https://www.openaire.eu/how-do-i-license-my-research-data)

Nesúhlasím s tým, aby iní používatelia použili môj výskum na akýkoľvek účel. Mal by som na svoj dátový súbor použiť licenciu „žiadne odvodené diela"?
Odporúčame nepoužiť licenciu „žiadne odvodené diela. Podobne ako nekomerčná licencia, aj táto môže obmedziť zmysluplné využitie vášho dátového súboru: môže zabrániť rekombinácii a opätovnému využitiu vašich dát. Aby boli dáta naozaj otvorené, licencia musí umožňovať takéto dôležité opätovné použitia. Nie je úplne jasné, či licencia „žiadne odvodené diela" je alebo nie je v súlade s otvoreným prístupom. Závisí to od toho, aké modifikácie zakazuje, preto sa môže stať, že v niektorých prípadoch nie je kompatibilná s otvoreným prístupom, a teda by sa nemala používať.
(zdroj: https://www.openaire.eu/how-do-i-license-my-research-data)

Je nejaká časť výskumu, ktorú nesmieme zverejniť?
Zvážte úpravu výskumných údajov tak, aby ste odstránili osobné údaje, dôverné/tajné informácie alebo duševné vlastníctvo tretej strany.
(zdroj: https://www.openaire.eu/how-do-i-license-my-research-data)

Chcem použiť licenciu CC na svoju prácu, ale mám obavy, pretože obsahuje materiál chránený autorským právom (copyright). Tento materiál sprístupnili iní autori, ktorých citujem doslova (quote) alebo uvádzam ako autorov (cite). Ovplyvní moja licencia ich autorské právo?
Vaša licencia CC sa vzťahuje iba na vašu pôvodnú prácu a nenahrádza žiadne práva, ktoré si ponechali autori, ktorých práce citujete alebo ste oprávnený použiť.
(zdroj: https://www.openaire.eu/how-do-i-license-my-research-data)

Akú licenciu mám vybrať pre svoje dáta na účely otvorenej vedy?
Odporúčame použiť licenciu CC0 Public Domain Dedication, čo znamená úplné vzdanie sa akýchkoľvek práv. Zároveň ide o licenciu, ktorá sa dá použiť, keď zo zákona nie je možné vzdať sa práv úplne [dopl.: slovenský autorský zákon neumožňuje vzdať sa všetkých práv]. Použitím licencie CC0 dávate iným používateľom možnosť slobodne znovu vaše dáta použiť tak, ako to považujú za vhodné v súlade s vašou licenciou.
(zdroj: https://www.openaire.eu/how-do-i-license-my-research-data)

Akú licenciu mám vybrať pre svoje dáta na účely otvoreného prístupu?
CC BY 4.0.
Ak pracujete pre vzdelávaciu inštitúciu, mali by ste sa najprv poradiť so svojim vedúcim výskumu alebo knihovníkom. Vaša inštitúcia už možno má politiku týkajúcu sa publikovania v režime otvoreného prístupu, ktorú môžete použiť.
(zdroj: https://www.openaire.eu/how-do-i-license-my-research-data)

Sú dáta vždy chránené autorským právom?
Treba mať na pamäti, že v mnohých situáciách dáta nepodliehajú autorskému právu a súvisiacim zákonom. Medzi takéto dáta patria fakty, mená, čísla. Ide o údaje, ktoré sa považujú za „nepôvodné" (non-original) a za súčasť verejnej domény, čiže nie sú predmetom ochrany autorského práva. Vaša databáza (štruktúrovaný súbor dát) sa môže tiež považovať za „nepôvodnú", čiže takú, ktorá nepodlieha autorskému právu a ktorá môže byť dodatočne vylúčená aj z iných foriem ochrany (napr. ochrana nepôvodných/netvorivých databáz na základe práva sui generis v EU, známe aj ako SGDR, sui generis database rights)

V takomto prípade by použitie licencií Creative Commons ako CC BY mohlo signalizovať, že si nárokujte autorské právo k nepôvodným dátam napriek zákonu, a možno aj napriek vášmu pôvodnému zámeru.

Ak sú vaše dáta prístupné vo verejnej doméne celosvetovo, môžete jednoducho viditeľne označiť svoj materiál vyhlásením, že žiadne obmedzenia nebránia opätovnému využitiu dát a použiť označenie „Public Domain" (pozri časť „Čo je licencia Creative Commons?\Public Domain Mark).

Má výskumník povinnosť zachovávať mlčanlivosť a dodržiavať etické pravidlá v súvislosti s dátami?

Povinnosť utajovania dôverných informácií môže vyplývať implicitne alebo zo zmluvy. U výskumníkov sa očakáva, že budú dodržiavať etické kódexy.
(zdroj: https://www.openaire.eu/how-do-i-license-my-research-data)

Viac informácií a príručky k právnym aspektom výskumných dát a otvoreného prístupu nájdete na stránkach OpenAIRE: https://www.openaire.eu/item/legal-issue-in-dealing-with-research-data.

Na Slovensku sa na databázy vzťahuje aj Autorský zákon č.185/2015 Z.z., Štvrtá časť – Práva k databáze, ktorý v par. 130-140 definuje, čo je databáza, práva nositeľov, čo databázou nie je, majetkové práva, osobitné právo k databáze, atď.
(zdroj: https://www.dusevnevlastnictvo.gov.sk/documents/10181/0/Autorsky-+zakon_ucinny+od+1_1_2019.pdf/efa80dd6-7982-4059-bdbf-7d60fbddc94c

Verejné licencie a dáta/databázy

Z hľadiska otvoreného prístupu môže zhotoviteľ databázy využiť verejné licencie (§76 Verejné licencie) a uplatniť ich na sprístupnenie svojich dát alebo databáz.

Viac informácií k osobitnému právu k databáze a výklad niektorých ustanovení AZ k databáze nájdete v časti príručky „O autorských právach a licenciách Creative Commons na Slovensku“ alebo tu: https://www.dusevnevlastnictvo.gov.sk/web/guest/osobitne-pravo-k-databaze

Príklady verejných licencií

Druhy verejných licencií pre dáta a dátové súbory, v poradí od najviac otvorených po najviac obmedzujúce (pokiaľ nie je uvedené inak, zdroj: https://help.data.world/hc/en-us/articles/115006114287-Common-license-types-for-datasets):

Public Domain Mark, (organizácia Creative Commons) - ide o nástroj na označenie diela, na ktoré sa nevzťahujú žiadne známe autorské práva na celom svete. Toto označenie jasne komunikuje tento stav verejnosti a umožňuje ľahké vyhľadanie diela. PDM nie je právnym nástrojom ako licencia CC0 alebo ďalšie CC licencie, nespája sa s ním žiadna právna formulácia ani dohoda. PDM by sa malo používať iba na označenie diela, na ktoré sa už vo svete nevzťahujú žiadne autorské práva. (Zdroj opisu: https://wiki.creativecommons.org/wiki/PDM_FAQ).

Pre dáta a dátové súbory to znamená, že toto označenie treba použiť na označenie dát, ktoré nepodliehajú autorskému právu a súvisiacim právam (fakty, mená, čísla, údaje, ktoré sa považujú za nepôvodné/non-original) (zdroj: https://www.openaire.eu/research-data-how-to-license/ v časti „Is data always subject to copyright?")

CC0 – CC0 Public Domain Dedication (organizácia Creative Commons) - táto licencia umožňuje vlastníkovi dátového súboru vzdať sa autorských práv k danému súboru v čo najširšom rozsahu v súlade s príslušnými zákonmi, a tak ho venovať používateľom vo verejnej sfére.

PDDL - Open Data Commons Public Domain Dedication and License (organizácia Open Knowledge Foundation) – ide o licenciu, ktorá umožní vlastníkovi databázy vzdať sa práv k databáze alebo časti databázy a venovať ich používateľom vo verejnej sfére (viac tu: https://opendatacommons.org/licenses/pddl/).

CC BY - Creative Commons Attribution 4.0 International (organizácia Creative Commons) - patrí medzi otvorené licencie CC a umožňuje používateľom ďalej šíriť a modifikovať vaše súbory dát, pokiaľ vás uvedú ako autora.

CDLA-Permissive 1.0 - Community Data License Agreement – Permissive, Version 1.0 – ide o jednu z licencií pod právnym rámcom Community Data License Agreement. Umožňuje používateľom použiť, modifikovať a adaptovať a ďalej šíriť váš dátový súbor a dáta, ktoré sa v ňom nachádzajú, pokiaľ vás uvedú ako autora. Podmienky v licencii CDLA-Permissive explicitne nekladú žiadne povinnosti alebo obmedzenia na výsledky získané prostredníctvom využitia výpočtovej techniky/metód (computational use).

ODC-BY - Open Data Commons Attribution License (organizácia Open Knowledge Foundation) – ide o licenciu, ktorá umožní používateľom ďalej šíriť a adaptovať vaše dátové súbory, pod podmienkou, že vás uvedú ako autora. (viac tu: https://opendatacommons.org/licenses/by/).

CC BY SA - Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International (organizácia Creative Commons) – umožňuje používateľom ďalej šíriť a adaptovať vaše dátové súbory, pokiaľ vás uvedú ako autora a svoju prácu/dáta, postavenú na vašich dátach, budú šíriť pod rovnakou licenciou.

CDLA-Sharing-v.1.0 - Community Data License Agreement–Sharing, Version 1.0 – ide o jednu z licencií pod právnym rámcom Community Data License Agreement. Táto licencia bol navrhnutá tak, aby zahrnula princípy „copyleft" (všetky práva nevyhradené) do licencie k dátam. Umožňuje používateľom používať, modifikovať a adaptovať vaše dátové súbory a dáta v nich obsiahnuté a pozmenené dáta a dátové súbor ďalej šíriť pod podmienkou, že použijú licenciu CDLA-Sharing a uvedú vás ako autora. Podmienky v licencii CDLA-Sharing explicitne nekladú žiadne povinnosti alebo obmedzenia na výsledky získané prostredníctvom využitia výpočtovej techniky/metód (computational use) (viac tu: https://cdla.io/sharing-1-0/).

ODC-ODbL - Open Data Commons Open Database License (organizácia Open Knowledge Foundation) – táto licencia umožňuje používateľom ďalej šíriť a adaptovať vaše dátové súbory, pod podmienkou, že vás uvedú ako autora a akékoľvek modifikácie či pridania k vášmu súboru dát budú ďalej šíriť pod rovnakou licenciou.

CC BY-NC - Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (organizácia Creative Commons) – používatelia smú šíriť a adaptovať váš dátový súbor, pod podmienkou, že vás uvedú ako autora a nebudú využívať váš súbor dát na komerčné účely.

CC BY-ND - Creative Commons Attribution-NoDerivatives 4.0 International (organizácia Creative Commons) – používatelia smú ďalej šíriť váš dátový súbor, pokiaľ vás uvedú ako autora, ale nesmú k nemu nič pridávať ani ho nijako meniť.

CC BY-NC-SA - Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (organizácia Creative Commons) – ide o jednu z najviac obmedzujúcich licencií CC. Používatelia smú ďalej šíriť váš dátový súbor len pod podmienkou, že 1) vás uvedú ako autora, 2) nepoužijú váš dátový súbor na komerčné účely, 3) akékoľvek pridania k vášmu súboru alebo jeho zmeny budú šíriť pod touto licenciou.

CC BY-NC-ND - Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (organizácia Creative Commons) – ide o jednu z najviac obmedzujúcich licencií CC. Používatelia smú ďalej šíriť iba váš nemodifikovaný dátový súbor, pod podmienkou, že vás uvedú ako autora a nesmú ho sprístupňovať na komerčné účely. Používatelia nesmú k vášmu dátovému súboru nič pridať, nijako ho transformovať alebo meniť.

Tento zoznam nie je konečný. Mnohé inštitúcie používajú aj iné alebo si vytvárajú vlastné licencie, preto je dôležité pred použitím akýchkoľvek dátových súborov/dát overiť si zdroj a príslušnú licenciu.

Príklady iných licencií:

World Bank Microdata Research License – pod touto licenciou sa sprístupňujú hlavne dáta získané z prieskumov, sčítaní obyvateľov a pod. a administratívnych systémov. (viac tu: https://microdata.worldbank.org/index.php/terms-of-use)

Open Government Licence (OGL) – určuje podmienky, ktoré uľahčujú opätovné bezplatné používanie širokej škály informácií verejného sektora (viac tu: https://www.nationalarchives.gov.uk/information-management/re-using-public-sector-information/uk-government-licensing-framework/open-government-licence/)

Verejné licencie pre slobodný softvér (otvorený softvér) – napr.

- verejná licencia Európskej únie (EUPL European Union Public Licence) (viac tu: https://joinup.ec.europa.eu/sites/default/files/inline-files/EUPL%201_1%20Guidelines%20SK%20Joinup.pdf)
- všeobecná verejná licencia GNU (GNU General Public License, GNU GPL či GPL) (viac tu: https://sk.wikipedia.org/wiki/GNU_General_Public_License alebo http://www.gpl.sk/ alebo https://opensource.org/licenses)
- licencia BSD (Berkley Software Distribution) viac tu: https://sk.wikipedia.org/wiki/BSD_licencia alebo https://knowww.eu/nodes/59b8e986d54a862e9d7e87e7
- MIT licencia (alebo X11 licencia) vytvorená Massachusettským technologickým inštitútom (viac tu: https://sk.wikipedia.org/wiki/MIT_licencia)

O databázach a otvorených dátach pozri aj: ADAMOVÁ, Zuzana, Prečo a ako licencovať otvorené dáta, [online], [cit. 2021-04/09], Alvaria. Dostupne z: https://www.alvaria.sk/licencovanie-otvorenych-dat/]

Otázky týkajúce sa odvodených diel a opätovného použitia

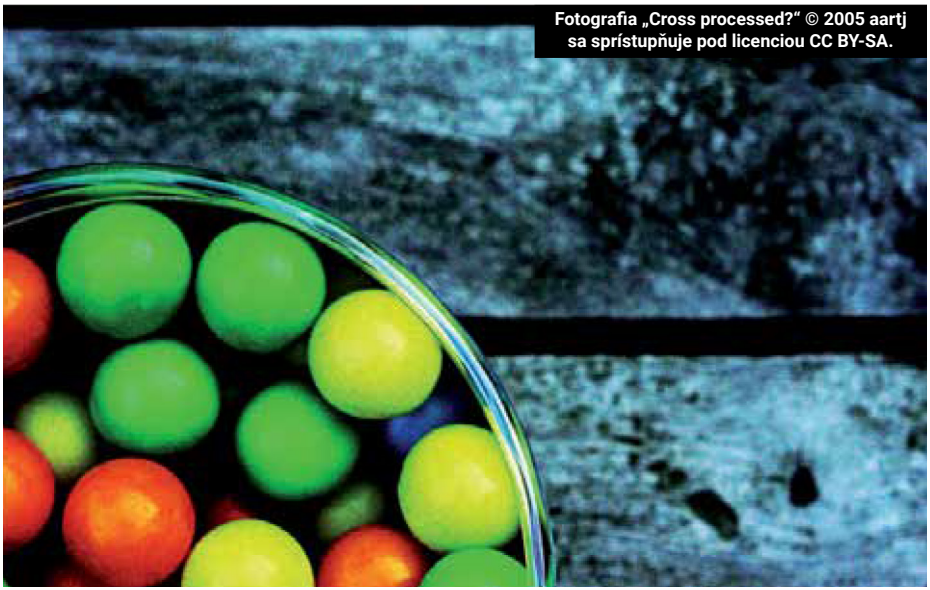

Fotografia „Cross processed?“ © 2005 aartj sa sprístupňuje pod licenciou CC BY-SA.

Znamená licencia CC BY, že ktokoľvek môže moju prácu akokoľvek použiť? A čo moje morálne práva?

Licencia CC BY znamená, že vašu prácu môže používať ktokoľvek, musí však dodržať určité podmienky. Musí vás označiť ako autora (ak ste vyslovene neuviedli, že nechcete byť uvedený ako autor). Musí tiež jasne označiť, že vaše pôvodné dielo bolo zmenené. A nesmie uvádzať ani naznačovať, že schvaľujete alebo podporujete zmeny, ktoré vykonal, alebo nové dielo, ktoré takto vytvoril.

Inými slovami licencie Creative Commons chránia vaše morálne práva. Morálne práva sa líšia podľa jurisdikcie, zvyčajne však zahŕňajú právo byť označený ako autor diela, právo na anonymné zverejnenie diela a právo na integritu diela.

Čo v prípade, ak niekto použije moju prácu spôsobom, ktorý neschvaľujem?

Ak je vaše dielo modifikované alebo použité spôsobom, s ktorým nesúhlasíte, napríklad preto, že uvádza nesprávne údaje, alebo preto, že nesúhlasíte s postojom používateľov, máte niekoľko možností. V prípade takéhoto použitia je najjed-

noduchšie vzdať sa práva na uvedenie zdroja: používateľ je tak povinný odstrániť uvedenie zdroja, autora, inak poruší licenciu Creative Commons.

Všetky licencie Creative Commons obsahujú klauzulu „žiadne schválenie, žiadna podpora," („no sponsorship, no endorsement"), v ktorej sa výslovne hovorí, že používatelia nesmú naznačovať, že pôvodný autor podporuje alebo súhlasí s tým, ako používateľ opätovne použil pôvodné dielo autora. Ak toto ustanovenie porušia, porušia aj licenciu Creative Commons a musia dielo prestať používať. V takýchto prípadoch sa porušovateľ stáva zodpovedným za svoje konanie podľa príslušného autorského zákona. Okrem toho požívatelia musia jasne deklarovať akékoľvek zmeny, ktoré v diele vykonali – napríklad odstránili slová – inak sa dopustia porušenia licencie Creative Commons.

Rovnako ako v prípade plagiátorstva aj zneužívanie výsledkov vedeckého výskumu je známy a dlhodobý problém. Žiadna z licencii Creative Commons nepripúšťa, aby používateľ dezinterpretoval alebo zneužil autorské dielo. Pri otvorenom prístupe má prístup k vedeckému obsahu viac ľudí, pretože odstraňuje bariéru v podobe platobnej brány, nanešťastie niektorí používatelia nakladajú s týmto obsahom spôsobom, ktorý nie je pre pôvodného autora prijateľný. Opäť ide o prípad, kedy je potrebné uplatniť zákon.

Môžem požiadať o neoznačenie autorstva?
Áno, môžete. Ak si neželáte byť s konkrétnym dielom spájaný, môžete požiadať o odstránenie označenia autora, a používateľ musí vašej požiadavke, ak je vykonateľná, vyhovieť.

Čo je to *text mining a data mining* a prečo sú pre mňa dôležité?
Text mining a data mining (hĺbková analýza dát a textu, *dolovanie* dát) sú algoritmické techniky na spracovanie textov a iných typov údajov spôsobom a v rozsahu, v akom by sa manuálne spracovať nedali. Príklad: historik chce preskúmať všetky prípady a súvislosti výskytu konkrétneho slovného spojenia (frázy) vo všetkých zdigitalizovaných dokumentoch v rámci konkrétnej zbierky. V prípade diel, ktoré sú stále chránené autorským zákonom, to ale nie je možné. Pod licenciou Creative Commons s uvedením zdroja, autora, (prípadne inou licenciou) je možné tento výskum realizovať.

Porovnateľným korpusom sú vlastne aj vedecké práce, a mnohí vedci majú záujem podrobiť ho rôznym typom výskumu. Príklad: vedec chce preskúmať spôsoby, akými bola konkrétna problematika za posledných päťdesiat rokov prezentovaná v článkoch vo vedeckých časopisoch. Nasadenie počítačových metodológií na tieto diela by nebolo možné bez liberálnejších licenčných povolení, aké ponúkajú napríklad licencie Creative Commons.

Kto zodpovedá za výkon licencií Creative Commons?

Zmluvnými stranami v prípade licencií Creative Commons sú „Poskytovateľ Licencie" („Licensor") a „Vy" („You"). Poskytovateľa licencie možno definovať ako jednotlivca alebo entitu, ktorá ponúka dielo za podmienok daných licenciou Creative Commons. V prípade, že oprávnenie na udelenie licencie na používanie diela vo vzťahu k verejnosti má vydavateľ, je zodpovedný aj za výkon licencie. V prípade, že poskytovateľom licencie je autor a on udeľuje aj licenciu pre verejnosť, jej vykonávateľom je autor. Stručne povedané, všetko závisí od dohody medzi autorom a vydavateľom, a je predmetom zmluvných rokovaní.

Otázky týkajúce sa komerčného použitia

Fotografia „Money Tree in the Lake District“ © 2010 Pondspider sa sprístupňuje pod licenciou CC BY-SA.

Prečo by mal mať niekto iný možnosť zarobiť peniaze na mojom výskume, ktorý je mojím duševným vlastníctvom?

Dáta naznačujú, že vedecké monografie vo všeobecnosti nie sú ziskové – dôvodom je práve „kríza“ monografií , ktorú sme spomínali v úvode tohto sprievodcu. Okrem toho autori, ktorí sa zúčastnili prieskumu v rámci projektu OAPEN-UK, neuvádzali finančnú kompenzáciu ako rozhodujúci dôvod na publikovanie vedeckých monografií. Vo všeobecnosti vedci na predaji monografií nezarobia takmer nič a v mnohých prípadoch ani samotné vydavateľstvá. Licencie Creative Commons však môžu vedcom ponúknuť nové príležitosti na zarábanie peňazí. Príklad: otvorený prístup zviditeľní ich prácu pre komerčné alebo mediálne spoločnosti, ktoré následne hľadajú partnerstvá s vedcami (napríklad pre televízne dokumentárne filmy).

Možno považujete za neakceptovateľné, že niekto iný môže vytvárať finančné zisky z vašej práce bez toho, aby vám niečo z toho kompenzoval. Tento problém súvisí predovšetkým s otázkou financovania. Ak uzavriete zmluvu s financo-

vateľom výskumu alebo organizáciou, ktorá vyžaduje, aby ste výsledky z takto financovaného výskumu zverejnili konkrétnym spôsobom, musíte túto podmienku buď dodržať, alebo rokovať o zmene podmienok financovania alebo podmienok pracovného pomeru .

Spôsobí publikovanie mojich monografií pod licenciami Creative Commons, že budem menej atraktívny pre komerčných financovateľov, ktorí by mohli podporiť môj výskum?

V súčasnosti odpoveď na túto otázku nepoznáme. Ak ste však použili licencií Creative Commons v minulosti, neznamená to, že sa musia použiť aj v budúcich projektoch. Najlepšia rada znie: obráťte sa na priamo na financovateľa výskumu a požiadajte ho o stanovisko.

Prečo nemôžem používať licenciu Creative Commons - nekomerčné použitie?

Vymedzenie pojmu „nekomerčný" v súvislosti s Creative Commons je z hľadiska interpretácie otvorené. Je zložité presne zadefinovať, čo znamená komerčné opätovné použitie – ak napríklad niekto uverejní kópiu vašej knihy na vzdelávacom webe, ktorý generuje čo i len malé príjmy z reklamy, mohlo by sa to považovať za komerčné opätovné použitie. Mnoho sa diskutuje o tom, či nekomerčný znamená neziskový. Štúdia, ktorú si dala vypracovať organizácia Creative Commons[16] o výklade, resp. chápaní pojmov „komerčný" a „nekomerčný" zo strany tvorcov/autorov a používateľov naznačuje, že použitie na charitatívne účely sa považuje za menej komerčné, ale rozhodne nie za nekomerčné. Opätovné použitie vašej knihy by preto mohlo obmedzovať organizácie, ktoré majú finančný zisk z distribúcie diela, čo by mohlo mať negatívny dopad, resp. odradiť komerčných financovateľov výskumu, o ktorých sme hovorili vyššie. Povolením komerčného opätovného použitia sa tento problém odstráni a umožní používateľom opätovne použiť dielo bez toho, aby sa obávali, či na tom nechtiac zarobia peniaze.

[16] Viac informácií o štúdii a práci organizácie Creative Commons na definovaní nekomerčnej licencie pre verziu 4 nájdete na: http://wiki.creativecommons.org/Defining_Noncommercial

Otázky o prínose a výhodách

Fotografia „good-bad-ugly-17th-surf_272“ © 2007 mikebaird sa sprístupňuje pod licenciou CC BY.

Aké sú výhody publikovania s licenciami Creative Commons?

Veríme, že tento sprievodca aspoň sčasti vyvrátil niektoré mýty súvisiace s licenciami Creative Commons. Výhody používania licencií Creative Commons možno stručne zhrnúť nasledovne:

- Autor zostáva vlastníkom autorských práv.
- Šesť licencií Creative Commons je dostatočne flexibilných na to, aby používatelia presne vedeli, čo je a čo nie je dovolené.
- Umožňujú autorovi upraviť podmienky autorských práv tak, aby čo najlepšie vyhovovali jeho potrebám.
- Zaisťujú, aby autori dostali za svoju prácu uznanie, ktoré si zaslúžia.
- Hoci už použitú licenciu Creative Commons nie je možné zmeniť, autor môže od upustiť od dodržiavania existujúcich podmienok alebo udeliť ďalšie povolenia.
- Autorovi nebránia v predaji diela, ani v dosiahnutí finančného zisku, pokiaľ to v zmluve s vydavateľom nie je uvedené inak.

- Licencie Creative Commons nemajú vplyv na formát publikácie, stále je možné vytvoriť aj tlačené kópie.
- V závislosti od dohody medzi vami a vydavateľom - licencie neovplyvňujú honoráre, ak boli zmluvne dohodnuté.
- Použitie licencií neovplyvňuje recenzné konanie.
- Do diela publikovaného pod licenciou Creative Commons možno zahrnúť aj obsah tretích strán, a to so súhlasom vlastníka obsahu.
- Licencie Creative Commons je možné použiť ako medzinárodné licencie.
- Porušenie licencie Creative Commons je možné stíhať súdnou cestou.
- Morálne práva autora zostávajú nedotknuté.
- Autor sa môže vzdať práva na uvedenie zdroja, ak je dielo zmenené alebo použité spôsobom, ktorý sa mu nepáči.

Ako obsah pod licenciami Creative Commons ovplyvní moju výučbu?

Jedna z najväčších prekážok pre tých, ktorí chcú využívať „otvorené vzdelávacie zdroje" (digitálne materiály, ktoré možno použiť, opätovne použiť a prispôsobiť na účely výučby, vzdelávania a výskumu, a ktoré sú voľne dostupné online), je obsah licencovaný tretími stranami a na strane vydavateľov chýbajúca cenová štruktúra použitia takéhoto obsahu na účely otvoreného prístupu.

Sprístupnením svojho diela na základe licencií Creative Commons zabezpečíte, že vy a ďalší učitelia môžu učiť a využívať pri tom výsledky vášho výskumu. Ako uvádzame vyššie, do tejto praxe zasahujú isté formy prevodu licencií na publikovanie, bez ohľadu na ustanovenia o poctivom používaní (fair dealing).

Udelenie licencie na používanie akademického obsahu s použitím licencií Creative Commons znamená, že autor si uvedomuje, že web uľahčuje zdieľanie a opätovné použitie. S knihami sprístupnenými online a pod licenciami Creative Commons sa spájajú výrazne nižšie obmedzenia z hľadiska ich distribúcie a prístupu k nim, čím sa potenciálne zvyšuje pravdepodobnosť ich vplyvu mimo priestoru vysokoškolského vzdelávania.

Časté otázky/FAQ

Celá časť „Časté otázky/FAQ" je doplnená len do slovenskej verzie.

Čo je Creative Commons?
Medzinárodná nezisková organizácia, ktorá vyvinula právny a spoločenský rámec v podobe licencií, ktoré dopĺňajú autorské práva povolením na zdieľanie a opätovné použitie zverejneného obsahu za určitých podmienok.

Sú licencie Creative Commons proti autorskému právu?
Nie, licencie CC platia rovnako ako autorské práva na dielo. Umožňujú autorovi určiť podmienky opätovného použitia jeho diela, na základe jeho potrieb.

Môžem použiť logo a ikony Creative Commons?
Áno, dajú sa stiahnuť vo vysokom rozlíšení: https://creativecommons.org/about/downloads

Ktorá je najnovšia verzia licencií Creative Commons?
V novembri 2013 bola publikovaná posledná verzia 4.0, ktorá je medzinárodne platná.

Kto dáva oprávnenie používať materiál ponúkaný pod licenciou Creative Commons?
Licencie sú legálne nástroje, ktoré môže využiť ktokoľvek, kto je držiteľom autorských práv. Touto osobou je väčšinou tvorca, aj keď to tak nemusí byť vždy.

Ako sa mám rozhodnúť, ktorú licenciu použiť?
Creative Commons ponúka jednoduchý nástroj, ktorý pomáha držiteľom práv rozhodnúť sa, ktorá licencia je pre nich najvhodnejšia (beta verzia iba v anglickom jazyku): https://chooser-beta.creativecommons.org/ alebo staršia verzia nástroja čiastočne aj v slovenskom jazyku: https://creativecommons.org/choose/

Ako formálne licencovať (označiť) svoju prácu?
Je potrebné označiť prácu jednoduchým textom, zmieňujúcim použitie vybranej licencie ("*This work is licensed under the Creative Commons [insert description] License. To view a copy of the license, visit [insert url]*"), alebo komplexnejšie,

zahrnutím informácie o licencii na webovej stránke, použitím HTML kódu, ktorý je možné vygenerovať a stiahnuť: https://creativecommons.org/choose/. Ak licencii podlieha iba určitá časť práce, je potrebné presne označiť, ktorá časť podlieha licencii.

Ako sú Creative Commons licencie komunikované?
Creative Commons licencie môžu byť reprezentované celým názvom (napr. *Attribution-NonCommercial 4.0 International*), skráteným názvom (napr. *CC BY-NC*) alebo ikonou (napr.)

Je nutné registrovať sa pred použitím licencie Creative Commons?
Nie. CC ponúka licencie, kód a ďalšie nástroje na voľné použitie, bez nutnosti registrácie.

Je možné aplikovať licenciu Creative Commons na softvér?
Neodporúča sa používať licenciu CC na softvér, pretože neobsahuje špecifické podmienky ohľadom šírenia zdrojového kódu a patentov. Preto je vhodné radšej použiť softvérové licencie.

Je možné aplikovať licenciu Creative Commons na databázu?
Áno. Licencia CC sa často používa na dáta a databázy.

Môžem získať honorár vďaka svojej práci, aj keď je dostupná pod licenciou Creative Commons?
Áno. Aj keď svoje dielo sprístupnite pod niektorou licenciou CC, môžete ho použiť na komerčné účely a získať honorár. Okrem toho môžete využiť protokol CC+.

Je možné použiť materiál aj iným spôsobom ako uvádza licencia?
V tomto prípade je nutné kontaktovať držiteľa práv a získať od neho povolenie, inak by sa mohlo stať, že podmienky licencie budú porušené.

Je možné zdieľať licencovaný obsah CC na stránkach zabezpečených heslom?
Áno. Nie je to zakázané, pokiaľ toto zabezpečenie limituje iba to, kto má prístup k obsahu a neobmedzuje potenciálnych používateľov vo využívaní licencovaného obsahu.

Záver

Fotografia „Empty Tunnel“ © 2005 Patrix sa sprístupňuje pod licenciou CC BY.

Vedci majú silný vzťah k svojim intelektuálnym výstupom, najmä pokiaľ ide o monografie, ktoré sú často zavŕšením niekoľkoročnej práce. Licencie Creative Commons ponúkajú to, čo možno vnímať ako významnú zmenu v spôsobe sprístupňovania vedeckej práce verejnosti. Je pochopiteľné, že tento nový spôsob vyvoláva určité obavy.

Tento sprievodca má snahu ukázať, že existujú isté nedorozumenia v tom, čo licencie Creative Commons povoľujú. Napríklad plagiátorstvo a zneužívanie obsahu všetky licencie Creative Commons vyslovene zakazujú. V mnohých prípadoch sa obavy týkajú toho, čo sa stane, keď dôjde k porušeniu týchto ustanovení, a práve na túto oblasť je potrebné sa sústrediť. Vďaka otvorenému prístupu je obsah dostupný oveľa širšiemu publiku, pričom mnohí z týchto používateľov nepoznajú konvencie akademického prostredia. Licencie CC BY poskytujú väčšie práva na opätovné použitie diela a zároveň chránia morálne práva autora. Preto sa môžu nájsť používatelia, ktorí nerešpektujú podmienky CC BY alebo inej licen-

cie Creative Commons, či už zo zlomyseľnosti, alebo z nevedomosti, rovnaká situácia by však mohla vzniknúť aj v prípade akejkoľvek inej licencie, či iných podmienok použitia obsahu. Najdôležitejšie je zabezpečiť, aby autori a vydavatelia boli zajedno v tom, ako tieto licenčné podmienky uplatňovať.

Mnohé akademické konvencie týkajúce sa vedeckej komunikácie vznikli so zámerom prispôsobiť sa zmenám v spôsobe, akým vedci komunikujú svoje znalosti. Napríklad konvencie, ktoré upravujú citovanie online diel, sú relatívne nové, boli vyvinuté z existujúcich pravidiel pre tlačené formy, avšak s pridanými prvkami s cieľom zvýšiť ich spoľahlivosť v online svete. V súvislosti s licenciami Creative Commons je potrebné zabezpečiť, aby oblasti, v ktorých existujú potenciálne problémy, upravovali vhodné konvencie ako napríklad jasná identifikácia zmien vykonaných v odvodených dielach, či uvádzanie pôvodného zdroja/autora obsahu. Študenti a vedci sa musia naučiť kriticky rozlišovať verzie zdroja, ktorý používajú, ako aj samotný zdroj.

Kľúčom k vytvoreniu nových obchodných modelov je správne pochopenie nových spôsobov zdieľania a komunikácie informácií, ako aj výkon práva v prípade, že dôjde k porušeniu autorského zákona.

Viac informácií o Creative Commons nájdete na webovej stránke http://creativecommons.org a na wiki http://wiki.creativecommons.org/Main_Page

Táto príručka neposkytuje právne poradenstvo. Ak máte pochybnosti o zmysle ustanovení licencií Creative Commons alebo o dôsledkoch používania licencií Creative Commons, vždy sa poraďte s právnikom.

Názov: **Sprievodca licenciami Creative Commons [nielen] pre autorov monografií z oblasti humanitných a spoločenských vied**

Autori: Ellen Austin, Caren Milloy, Graham Stone a kol.
Preklad: Mgr. Lucia Nižníková
Editori: Mgr. Gabriela Fišová a kol.

Vydalo: Centrum vedeckých a technických informácií SR
Lamačská cesta 8/A, 811 04 Bratislava

Rok vydania: 2021
Vydanie: 1.

ISBN (print): 978-80-89965-94-6
EAN: 978809965946
ISBN (digital-PDF): 978-80-89965-95-3
EAN: 9788089965953
DOI: http:/doi.org/10.52036/slcc.2021

Táto príručka „Sprievodca [nielen] licenciami Creative Commons pre autorov monografií z oblasti humanitných a spoločenských vied" je slovenský upravený preklad príručky: *Austin, Ellen & Milloy, Caren & Stone, Graham & Baker, James & Eve, Martin & Priego, Ernesto. (2013). Guide to Creative Commons for humanities and social science monograph authors* (https://www.researchgate.net/publication/266734689_Guide_to_Creative_Commons_for_humanities_and_social_science_monograph_authors), sprístupnenej pod licenciou Creative Commons Attribution 3.0 Unported License .

Slovenské upravené vydanie príručky „Sprievodca licenciami Creative Commons [nielen] pre autorov monografií z oblasti humanitných a spoločenských vied" do slovenského jazyka vydalo Centrum vedeckých a technických informácií SR (CVTI SR, https://www.cvtisr.sk/) a sprístupňuje sa pod licenciou: Sprievodca licenciami Creative Commons [nielen] pre autorov monografií z oblasti humanitných a spoločenských vied is licensed under Attribution 4.0 International , ktorá umožňuje voľné používanie diela za predpokladu uvedenia mien autorov. Doplnené informácie v slovenskom preklade sú uvedené v hranatých zátvorkách **[ ]**.

Tento sprievodca vznikol v rámci projektu OPAEN-UK. Hlavným riešiteľom projektu je správca databáz JISC Collections. Projekt je dostupný na webovej stránke: http://opaen-uk.jiscebooks.org/ccguide/

AUTORI:

Ellen Collins,
vedecká konzultantka, Research Information Network

Caren Milloy,
projektová riaditeľka, JISC Collections

Graham Stone,
manažér informačných zdrojov, Universiy of Huddlersfield

EDITORI:

James Baker,
kurátor digitálneho obsahu, British Library

Martin Paul Eve,
lektor, Faculty of Media Humanities and Performance, University of Lincoln

Ernesto Priego,
lektor knižnično-informačnej vedy, City University London

ŠPECIÁLNE POĎAKOVANIE

Diane Peters,
právna poradkyňa, Creative Commons

Emanuella Giavarra LLM,
kancelária prof. Marka Watson-Gandyho

V prípade otázok alebo pripomienok kontaktujte Caren Milloy, projektovú riaditeľku JISC Collections na c.milloy@jisc-collections.ac.uk

Ak nie je uvedené inak, pôvodný dokument „Sprievodca licenciami Creative Commons pre autorov monografií z oblasti humanitných a spoločenských vied“ od spoločnosti JISC Collections je sprístupnený pod licenciou Creative Commons Attribution 3.0 neportovaná licencia.

Fotografia „Empty“ © 2006 eirikso sa sprístupňuje pod licenciou CC BY-SA. Pre účely tejto publikácie bola vytvorená farebná verzia.